

LÄHIRUOKA- OHJELMA

Lähirookaohjelman väliraportti vuosilta 2012–2015

Lähirookaohjelman tilanne 31.5.2015

Sisällys

Taustaa.....	1
Ohjelman toimenpiteet ja tähänastiset tulokset	3
Tavoite 1) monipuolistaa lähiruoan tuotantoa ja lisätä sitä kysyntää vastaavaksi sekä nostaa lähiruoan jalostusastetta	3
Tavoite 2) parantaa pienimuotoisen elintarvikejalostuksen ja myynnin mahdollisuuksia lainsäädännön ja neuvonnan keinoin	8
Tavoite 3) kasvattaa lähiruoan osuutta julkisista hankinnoista parantamalla hankintaosaamista ja laadullisia kriteereitä	12
Tavoite 4) parantaa alkutuotannon mahdollisuuksia.....	14
Tavoite 5) tiivistää lähiruokasektorilla toimivien yhteistyötä.....	16
Tavoite 6) lisätä ruoan ja ruokaketjun toimijoiden arvostusta	17
Lähiuokaohjelman viestintä ja muut vaikuttamisen keinot.....	19
Viestintä- ja vaikuttamistoiminta kotimaassa	19
Poliittinen vaikuttaminen	26
Viestintä- ja vaikuttamistoiminta ulkomailla	29
Medianäkyvyys	30
Lähiuokaohjelman budjetti ja ohjelmasta rahoitetut hankkeet.....	31
Lähiuokaohjelman arviointi	32
Analyysi ohjelman tähänastisista tuloksista ja vaikuttavuudesta sekä lähiruokasektorin tulevaisuudesta.....	33
Lisätietoja Lähiuokaohjelmasta.....	35

Liite 1. Lähiuokaohjelmavaroin toteutetut hankkeet ja hankinnat

Liite 2. Esimerkkejä alueellisista lähiruokaa ja matkailua yhdistävistä toimenpiteistä

Liite 3. Hankintaosaamiseen ja lähiruoan mahdollisuuksien lisäämiseen julkisissa hankinnoissa liittyviä hankkeita ja kuntaesimerkkejä

Taustaa

Kataisen hallitusohjelmassa vuonna 2011 ruokasektori tunnistettiin tulevaisuuden kasvualaksi, jonka kilpailukykyä ja yhteistyötä tulisi kehittää kansallisessa ruokastrategiassa ja ruokapoliittisessa selonteossa asetettujen suuntaviivojen mukaisesti. Hallitusohjelmaan kirjattiin lähiruoan ja luomualan kehittämisohjelman toteuttaminen.

Maa- ja metsätalousministeriö (MMM) linjasi, että hallitusohjelmassa mainittu lähiruoan ja luomualan kehittäminen eriytetään omiksi ohjelmikseen, joita ohjataan ja sovitetaan yhteen yhteisellä ohjausryhmällä. Agronomi *Kirsi Viljanen* palkattiin maaliskuussa 2012 maa- ja metsätalousministeriöön määräaikaiseksi lähiruokakoordinaattoriksi kokoamaan ohjelmaa ja valmistelemaan sen toimenpiteitä.

Maaliskuussa 2012 julkistettiin MMM:n tilaama lähiruokaselvitys, jossa kuvattiin sektorin sen hetkinen tilanne, keskeiset haasteet ja kehittämissuhteet. Selvityksen valmistelussa analysoitiin tilastoja ja tutkimustuloksia sekä toteutettiin laajapohjaisesti sidosryhmien asiantuntijahaastatteluita ja avaintoimijoita yhteen kokoava työpaja. Kevättalvella 2012 laadittiin lähiruokaohjelman ja tulevan EU-ohjelmakauden valmisteluun liittyen elintarvikealan SWOT-analyysi. Lähiruokaohjelmassa on etsitty ratkaisuja selvityksessä ja SWOT-analysissä esitettyihin haasteisiin.

Lähiruokaselvitys julkistettiin 6.3.2012 maa- ja metsätalousministeriön seminaarissa. Kuvassa selvityksen tekijät Irma Ikäheimo, Päivi Rönni, Seija Kurunmäki ja Anni-Mari Syväniemi. (Kuva: MMM-kuva-arkisto)

Keväällä 2012 elintarvikealan kehittäjiltä, maakuntaliitoilta ja ELY-keskuksilta pyydettiin näkemyksiä lähiruokaselvityksestä sekä tulevan ohjelman toimenpiteistä ja tavoitteista. Lähiruoka-asiaa esiteltiin ja käsiteltiin kevättalvesta 2012 lähtien eri sidosryhmien (ml. kaupan ala, neuvontasektori, tutkimus, tuottajat) tapaa- misissa ja työryhmissä. Toukokuussa 2012 MMM tiedotti SOVA-lain mukaisesti, että lähiruokaohjelmaa aletaan laatia. Samoihin aikoihin ohjelman sisällöstä käynnistettiin kansalaiskuuleminen oikeusministeriön otakantaa.fi-sivuilla ja vapaamuotoisempi keskustelu ohjelmalle perustetussa Facebook-ryhmässä.

Lähiruokaohjelman tavoitteet käsiteltiin ja hyväksyttiin 9.1.2013 hallituksen iltakoulussa. Ohjelman sisältöä ja eri ministeriöiden toimenpiteitä käsiteltiin ohjelman ohjausryhmässä. Ohjelmaluonnos oli lausuntokierrok- sella 19.2.2013–12.3.2013. Luonnoksesta saatiin 36 lausuntoa, jotka soveltuvin osin otettiin huomioon oh- jelman viimeistelyvaiheessa. Ohjelma oli valtioneuvoston käsittelyssä 16.5.2013, jolloin ohjelma ja lähiruo- kasektorin tavoitteet vuoteen 2020 hyväksyttiin periaatepäätöksenä.

Ohjelman tavoitteiksi kirjattiin: 1) monipuolistaa lähiruoan tuotantoa ja lisätä sitä kysyntää vastaavaksi sekä nostaa lähiruoan jalostusastetta, 2) parantaa pienimuotoisen elintarvikejalostuksen ja myynnin mahdollisuuksia lainsäädännön ja neuvonnan keinoin, 3) kasvattaa lähiruoan osuutta julkisista hankinnoista parantamalla hankintaosaamista ja laadullisia kriteereitä, 4) parantaa alkutuotannon mahdollisuuksia, 5) tiivistää lähiruo- kasektorilla toimivien yhteistyötä sekä 6) lisätä ruoan ja ruokaketjun toimijoiden arvostusta.

Ministeri Jari Koskisella ja kansliapäällikkö Jaana Husu-Kalliolla oli syytä iloon valtioneuvoston hyväksytyä lähiruoka- ja luomuhjelmat 16.5.2013. (Kuva: Katja Saarenpää / MMM)

Ohjelman toimenpiteet ja tähänastiset tulokset

Ohjelman kutakin tavoitetta tarkennettiin vuoteen 2020 ulottuvilla tavoitekuville ja niiden saavuttamiseksi kirjattiin keskeiset toimenpiteet. Tässä luvussa käydään läpi kunkin ohjelmaan kirjatun toimenpiteen toteuttamisen sisältöä ja tuloksia (tilanne 31.5.2015).

Tavoite 1) monipuolistaa lähiruoan tuotantoa ja lisätä sitä kysyntää vastaavaksi sekä nostaa lähiruoan jalostusastetta

Toimenpide

Tuetaan rahoituksellisesti (Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma, Suomen elinkeinokalatalousohjelma, rakennerahasto-ohjelma) lähiruokayritysten käynnistys-, investointi- ja kehittämistoimintaa, kasvuyrittäjyyttä sekä lähiruokasektorin yleiseen kehittämiseen, tunnettavuuden lisäämiseen ja osaamisen tason nostoon liittyviä kehittämistoimenpiteitä.

Ohjelmakaudella 2007–2013 Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmasta myönnettiin elintarvikealan yrityksille investointi- ja kehittämistukea yhteensä noin 38 miljoonaa euroa (rakentamisinvestoinnit sekä kone- ja laiteinvestoinnit), investointihankkeita rahoitettiin yli 520 kpl. Investointi- ja kehittämistuesta noin 85 % kohdistui pk-yrityksille maataloustuotteiden jalostukseen ja noin 15 % kohdistui mikroyrityksille elintarvikkeiden jalostukseen. Investointi- ja kehittämistukea kohdennettiin muun muassa pienmeijereiden ja -teurastamojen perustamiseen ja uusinvestointeihin sekä näiden sektoreiden tuotteiden jatkojalostukseen, marja-, hedelmä-, juures-, vihannes- ja viljatuotteiden käsittely- ja jalostustiloihin, pakkauslinjastoihin, kuljetuskaluston hankintaan, myymälätilojen perustamiseen ja kylmä- ja lämpölaitteistojen hankintaan. Yritystukea saaneet yritykset kattoivat lähiruokasektorin koko kirjon ml. luonnontuotteet.

Vaalikaudella 2011–2015 toteutettiin yli 130 lähiruokaan liittyvää koulutus- ja kehittämishanketta. Julkista rahoitusta näihin hankkeisiin sitoutui Manner-Suomen maaseutuohjelmasta noin 30,4 miljoonaa euroa. Vaalikaudella 2011–2015 rahoitettiin rakennerahastoista yli 70 lähiruokaan liittyvää hanketta. Julkista rahoitusta näihin sidottiin noin 13,5 miljoonaa euroa. Hankkeissa on rakennettu verkostoja, erilaisia toimintakonsepteja, tapahtumia ja logistiikkaratkaisuja, kehitetty uusia teknologioita, tuotteita, sivuvirtojen hallintaa ja toimialat ylittäviä innovaatioita, parannettu yritysten liiketoimintaosaamista ja kansainvälistymisvalmiuksia. Hankkeiden tuloksena on perustettu lukuisia uusia yrityksiä ml. lähiruoan markkinointi- ja logistiikkayritykset.

Myös kalatalousrahastosta on rahoitettu lähiruokaohjelman tavoitteita tukevia toimia ml. kalasatamien perustamista, pyyntitekniikoiden, jalostus- ja myyntitoiminnan ja kalastusmatkailun kehittämistä sekä kalastajien ja yrittäjien osaamistason parantamiseen liittyviä hankkeita.

Lähiruoka ja lyhyet jakeluketjut ovat vahvasti mukana uudessa Maaseudun kehittämisohjelmassa 2014–2020. Ohjelmakaudella 2014–2020 elintarvikealan investointeihin käytettävissä oleva EU:n ja valtion julkinen rahoitus on noin 44 miljoonaa euroa.

Lähiruokatuotteiden valikoima on laajentunut ja mm. luonnontuotteita jalostetaan yhä enemmän. (Kuva: Kirsi Viljanen)

Hankkeiden avulla on kehitetty mm. markkinointiosaamista ja koottu alueellisia messuosastoja. (Kuva: Kirsi Viljanen)

Toimenpide

Ruokamatkailua ja laadukasta ruokaa osana matkailun palveluketjua kehitetään systemaattisesti alan yhdessä luomien tavoitteiden suuntaisesti. Suomen matkailustrategiassa huomioidaan laadukas ruoka osana matkailua.

Vuosina 2012–2014 toteutettiin maa- ja metsätalousministeriön Maatilatalouden kehittämisrahasto Makeran rahoituksella Ruoka osana matkailua -hanke, jossa kerättiin hyviä käytänteitä ruokamatkailuyritysten kehittämiseksi. Hankkeeseen sisältyi asiantuntijatyöpajoja Helsingissä ja seminaari Lahdessa 2013. Hankkeen tuloksena syntynyt Evästä matkailuun -opas¹ julkistettiin marraskuussa 2013 suuressa ruoka- ja matkailualan toimijoiden seminaarissa.

Evästä matkailuun -opas julkistettiin 1.11.2013 Haaga-Helia ammattikorkeakoulun tiloissa pidetyssä seminaarissa, johon osallistui yli 200 alan toimijaa. Kuvassa oppaan tekijät Kristiina Havas ja Kristiina Adamsson. (Kuva: Kirsi Viljanen)

Vuonna 2014 työstettiin Suomen ensimmäistä ruokamatkailustrategiaa. Työn rahoitti MMM:n Lähiruokaohjelma, ja sen vastuutahona toimi Haaga-Helian ammattikorkeakoulu yhteistyössä MMM:n ja VisitFinlandin kanssa. RUOKA&MATKAILU-strategia julkistettiin maaliskuussa 2015. Strategia korostaa mm. aitoutta, puhtautta, tuoreutta ja lähiruokaa osana laadukasta matkailutuotetta. Strategiassa käsitellään myös matkailijan osallistamista ruokatapahtumiin, kuten esimerkiksi marjojen poimintaan, kalastukseen ja ruoan valmistukseen vaikkapa ulkosalla. Strategian jalkauttamiseen liittyvä kehittämishanke vuosille 2015–2017 on käynnistynyt Maaseutuviraston Ruokaketjun kehittäminen -rahoituksella.

¹ http://www.e-julkaisu.fi/haaga-helia/evasta_matkailuun/

Suomen matkailustrategiassa tuotekehityksen painopisteiksi valittiin neljä teemaa: hyvinvointi, kulttuuri, kesä ja talvi. Strategisiin teemoihin liittyy kolme yhteistä painopistettä, jotka erityisesti tulee ottaa huomioon edellä mainituissa teemoissa: suomalainen ja paikallinen ruoka, hiljaisuus sekä kulttuurin ja luonnon yhdistäminen.

Vuoden 2015 alussa julkistettu Suomen matkailun tiekartta vuosille 2015–2025 nostaa suomalaisen ruoan osaksi mahdollisuuksia luoda innovatiivisia matkailuelämyksiä.

Lähirookaohjelma oli mukana järjestämässä eri puolella Suomea eri yhteistyökumppaneiden kanssa Ruoka&Matkailu-hanketrefejä. Tilaisuuksia järjestettiin neljä vuonna 2013 ja kaksi vuonna 2014.

Ruokamatkailun kehittäminen on mukana monissa alueellisissa kulttuuriin, matkailuun, ruokaan ja hyvinvointiin liittyvissä strategioissa. Eri puolilla Suomea on toteutettu myös lukuisia ruokamatkailuun liittyviä hankkeita, joista esimerkkejä on koottu liitteeseen 2.

Suomen paras ruokamatkailutuote -kilpailu järjestettiin ensimmäistä kertaa keväällä 2015. Kilpailun kautta haluttiin tehdä ruokamatkailua tunnetuksi ja samalla nostaa esiin hyviä yrityksiä ja yhteisöjä, jotka ovat innovatiivisia ruokamatkailun edelläkävijöitä. Ruokamatkailutuotteella piti olla vahva alueellinen kytkentä esimerkiksi raaka-aineiden, kulttuurin, perinteiden ja/tai tarinoiden kautta. Kilpailun voittajasta ja finalisteista kootaan video, ja niiden menestystekijät mallinnetaan opiksi muille yrityksille. Kilpailua rahoittivat opetus- ja kulttuuriministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö sekä Matkailun edistämiskeskus (MEK)/VisitFinland. Kilpailun voitti neljän yrityksen yhteistuote Majatalosta majataloon -yrittävaellusretket.

Ruokamatkailua koskeva toimenpide voidaan katsoa toteutuneeksi täysimääräisesti. Ala on laatinut tavoitetilat ja toimenpiteet sisältävän ruokamatkailustrategian ja ruoka on kirjattu osaksi matkailun strategiaa kansallisia asiakirjoja. Ruokamatkailustrategian jalkauttaminen ja tuotevalikoimien laajentaminen vaativat kuitenkin edelleen työtä.

Suomen ensimmäisen ruokamatkailutuote -kilpailun voittaja, finalistit ja kunniamaininnan saaneet hymyilevät yhteiskuvassa palkinnon jakaneen ministeri Olli Rehnin kanssa. (Kuva: Copyright © Juha Rahkonen)

Tavoite 2) parantaa pienimuotoisen elintarvikejalostuksen ja myynnin mahdollisuuksia lainsäädännön ja neuvonnan keinoin

Toimenpide

Kehitetään edelleen kansallista elintarvikelainsäädäntöä siten, että EU:n sallimat joustot paikalliseen tuotantoon otetaan täysimääräisesti käyttöön. Selvitetään elintarvikelainsäädäntömuutosten vaikutuksia alan pk-yritysten toimintaan.

Maa- ja metsätalousministeriössä on tehnyt viime vuosina runsaasti työtä, jotta elintarvikealan pk-yritysten hallinnollinen taakka kevenisi. Pohjan byrokratian purkamiselle loi vuoden 2012 alussa voimaan tulleet elintarvikelain ja -asetusten muutokset. Asetuksiin on kautta linjan tehty EU-lainsäädännön sallimia joustoja, jotka yhdessä riskipohjaisen menettelyn kanssa antavat uusia mahdollisuuksia pk-yrityksille.

Lainsäädännön muutosten keskeisimpiä kohtia on riskiperusteisuus: elintarvikevalvonnan vaatimukset suhteutetaan toiminnan luonteeseen (mitä elintarvikkeita, mille kuluttajaryhmille, jne.) ja laajuuteen. Lisäksi elintarvikehuoneistojen hyväksymisestä on pääosin luovuttu. Hyväksymismenettelyn piiriin jäävät ainoastaan eläimistä saatavia elintarvikkeita käsittelevät laitokset, joista tulee vuosittain noin 30 hakemusta. Hyväksymismenettelyn muutoksen myötä hallinnon vuosikustannukset pienenevät noin 2,2 miljoonalla eurolla.

Uudistuksessa kaikkein pienimpien toimijoiden vähäinen myynti vapautettiin kokonaan ilmoitusvelvollisuudesta. Alkutuotannon tuotteiden vähäisen luovutuksen suoraan kuluttajalle katsotaan kuuluvan alkutuotantoon, eikä siitä enää tehdä elintarvikehuoneistoilmoitusta. Lisäksi alkutuotteiden luovuttaminen kauppaan tai suurtalouteen on tehty entistä helpommaksi. Omavalvontasuunnitelmien hyväksymisestä on myös luovuttu. Avoimuuden lisäämiseksi säädettiin valvontatulosten julkistamisesta. Toimijoiden kanssa yhteistyössä valmistellut valvontatulosten julkistamiseen liittyvät arviointiohjeet edistävät tavoitetta yhdenmukaisesta valvonnasta. Pienteurastamojen lihantarkastus siirrettiin valtiolle Elintarviketurvallisuusvirasto Eviran tehtäväksi, ja lihantarkastusmaksuja alennettiin 600 000 eurolla vuodessa.

Maa- ja metsätalousministeriö kumosi kesällä 2012 kahdeksan tuotekohtaista asetusta lainsäädäntötaakan vähentämiseksi. Laitosasetukseen (795/2014) tehtiin 1.11.2014 alkaen joustoja: luonnonvaraisen riistan käsittelylaitoksille helpotus nylkemättömien/kynimättömien eläinten vastaanoton ja säilytyksen osalta; poroteurastamoille helpotus, ettei poroja tarvitse juottaa talvella, jos niiden saatavilla on riittävästi lunta; pienille laitoksille mahdollisuus saada helpotus vesihuuhTELUKÄYMÄLÄN osalta; uudet säännökset raakamaidon suoramyyntistä poistivat vaatimuksen laitoshyväksynnästä ja määrärajoituksen; kalastustuotteita käsitteleviltä laitoksilta ei vaadita lisämerkintää ns. PAH-asetusta sovellettaessa.

Toimenpide

Tehostetaan koulutusta ja neuvontaa elintarvikelainsäädännöstä ja siitä viestimistä ja ohjeistusta parannetaan. Edistetään hyvän käytännön oppaiden laadintaa.

Elintarvikealan valvojille ja toimijoille on vaalikaudella 2011–2015 järjestetty runsaasti koulutusta ja neuvontaa. Maa- ja metsätalousministeriö ja hallinnonala järjestivät valvojille noin 90 tilaisuutta, joissa osallistujia on ollut yli 5 400. Toimijoille on järjestetty yli 20 tilaisuutta, joihin on osallistunut yli 3400 henkilöä.

Elintarvikevalvonnan tarkastustietojen julkistamisjärjestelmä Oiva on otettu käyttöön ravintoloissa ja vähittäismyyntipaikoissa. Vuoden 2015 aikana Oiva-järjestelmä laajeni muihin elintarvikehuoneistoihin ja laitoksiin. Oiva-koulutuksia on järjestetty toukokuuhun 2015 mennessä toimijoille 34 tilaisuutta ja sidosryhmille 17 tilaisuutta. Koulutuksiin on osallistunut yli 2 500 toimijaa.

MMM selvitytti vuonna 2011 pk-yritysten kokemuksia ja toiveita neuvonnan ja koulutuksen suhteen ja toisaalta olemassa olevan koulutuksen tarjontaa. Selvityksen pohjalta kehitettiin moduuleista koostuva koulutuspaketti ja järjestettiin kolme koulutustapahtumaa eri puolella Suomea. Koulutuksissa toimijat, neuvojat ja valvojat verkostoituivat ja päivittivät elintarvikehygieniä- ja -lainsäädäntötietojaan. Alueilla on ollut käynnissä myös lukuisia muita koulutushankkeita, joissa myös elintarvikelainsäädäntö on ollut koulutusaiheena.

Vaalikaudella 2011–2015 Evira on arvioinut viisi hyvän käytännön ohjetta ja toukokuussa 2015 arviointiprosessissa on viisi ohjetta lisää. Aiemmin arvioituja hyvän käytännön ohjeita on kaksi.

Ruoka-Suomi-teemaryhmä julkaisi pienteurastamon sivutuotteiden hyödyntämisestä ja hävittämisestä oppaan yhteistyössä maa- ja metsätalousministeriön, Eviran ja Maa- ja elintarviketalouden tutkimuslaitoksen (MTT, nykyisin LUKE) asiantuntijoiden kanssa. Oppaassa huomioitiin vuonna 2012 uudistunut sivutuotelainsäädäntö. Oppaan tavoitteena oli sekä tukea pienyrityksiä toiminnan kehittämisessä että antaa pienteurastamojen kanssa yhteistyötä tekeville elintarvike- ja ympäristölainsäädännön viranomaisille ja muille asiantuntijoille ajantasaista tietoa pienteurastamotoimintaan liittyvästä sivutuotelainsäädännöstä.

Vuonna 2014 julkaistiin opas pienmeijereille². Se on tarkoitettu avuksi pienimuotoisen maidonjalostuksen käynnistämiseen sekä jo toimintansa aloittaneiden maidonjalostajien tueksi, mutta sopii käytettäväksi myös tuotantoon laajentaville yrityksille.

ERIKA (Erikoiskasvien liiketoiminnan kehittämisen haasteet) -hankkeessa selvitettiin EU:n uusielintarvikeasetuksen ja ohjeistuksen ongelmia ja yritysvaikutuksia, luonnontuotteiden kosmetiikkakäytön ongelmia pienyrittäjien näkökulmasta sekä luonnontuotteiden verotuskäytäntöjä luonnontuotealan yrittäjien näkökulmasta. Hankkeen loppuraportissa on ehdotuksia lainsäädännön ja tulkintojen jatkokehittämiseen.

² <http://www.hami.fi/pienmeijerihanke/Sivut/default.aspx>

Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti selvitti MMM:n tilauksesta elintarvikevalvonnan kohtaamat hygienian epäkohdat sekä niiden tulkinnan ja vaadittujen korjaavien toimenpiteiden erot. Selvityksen huomioita voidaan käyttää elintarvikevalvontaviranomaisten ja -yritysten koulutusten suunnitteluun.

Lähiuokaohjelma nosti esiin tarpeen miettiä keinoja, joilla voidaan tukea ja edelleen kehittää Suomen pienpanimo- ja tilaviinisektoreita. Tammikuussa 2015 hallitus hyväksyi esityksen, jonka mukaan pienpanimoiden saaman verohelpotuksen tuotannon alaraja nousee 200 000 litrasta 500 000 litraan. Samalla yläraja nousee kymmenestä miljoonasta litrasta 15 miljoonaan. Lisäksi verotukeen oikeutettujen, alle 500 000 litraa vuodessa tuottavien panimoiden alkoholiveron alennusta lisättiin.

Lähiuokaohjelmasta tehty ulkopuolinen väliarviointi toi esiin, että kentällä on edelleen tietämättömyyttä lainsäädännöstä ja tulkinnat ovat epätasa-arvoista, vaikka muuttuneesta lainsäädännöstä on järjestetty koulutusta. Arviointi peräsikin tähän jatkotoimia.

Luonnonkasvit ja villiyrtit ovat osa maaseudun tuotteistettavia voimavaroja. (Kuva: MMM:n kuva-arkisto)

Toimenpide

Kehitetään Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman yritystukijärjestelmää mm. selkeyttämällä ohjelmaan liittyvää lainsäädäntöä ja tukiprosenttiporrastuksia sekä kiinnittämällä entistä enemmän huomiota tukien vaikuttavuuteen.

Ohjelmakaudella 2014–2020 elintarvikealan investointeihin käytettävissä oleva EU:n ja valtion julkinen rahoitus on noin 44 miljoonaa euroa. Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaan 2014–2020 sisältyvän maaseudun yritystuen osalta valmistelun lähtökohtana oli tuen vaikuttavuuden parantaminen, johon pyritään erityisesti tukihakemuksiin sovellettavien valintaperusteiden avulla ja tehostamalla ohjelman arviointia. Tukea koskevan kansallisen lainsäädännön, mukaan lukien tukitasot, perustana on EU:n lainsäätö ja tukeen sovelletaan uusia valtiontukisääntöjä.

Maataloustuotteita jalostavien mikroyritysten yhteisiin investointeihin kannustetaan korotetulla tukitasolla. Lisäksi elintarvikealan yleiseen kehittämiseen panostetaan koulutus-, kehittämis- ja yhteistyötoimenpitein.

Maaseutuohjelman mahdollisuuksista kerrotaan muun muassa koulutusilaisuuksissa, jotka keräävät aina runsaasti yleisöä. (Kuva: MMM:n kuva-arkisto)

Tavoite 3) kasvattaa lähiruoan osuutta julkisista hankinnoista parantamalla hankintaosaamista ja laadullisia kriteereitä

Toimenpide

Kansallisen hankintalainsäädännön kehittäminen edelleen.

Kansallisen hankintalainsäädännön uudistaminen käynnistyi osana pääministeri Stubbin hallituksen rakennepoliittista ohjelmaa. Työ- ja elinkeinoministeriö asetti valmistelu- ja ohjausryhmän valmistelemaan hankintalainsäädännön kokonaisuudistusta. Uudistukseen liittyvä mietintö luovutettiin 13.5.2015 silloiselle työministeri Lauri Ihalaiselle. Ehdotetuilla lakimuutoksilla on tarkoitus parantaa kuntien mahdollisuuksia tehdä hankintoja vapaamuotoisemmalla kilpailutuksella ja pk-yritysten mahdollisuuksia osallistua tarjouskilpailuihin. Näin turvattaisiin kaikille tarjoajille tasapuolinen ja syrjimätön kohtelu julkisissa hankinnoissa. Myös erilaiset sosiaaliset kriteerit tai innovaatio- ja ympäristöpoliittiset näkökohdat voitaisiin huomioida kilpailutuksissa entistä paremmin.

Uudistuksilla kevennettäisiin merkittävästi kansallisissa hankinnoissa noudatettavaa menettelyä. Menettelyn helpottamisen ja avoimen kilpailun turvaamisen vuoksi hankintojen kansallisiin kynnysarvoihin esitetään maltillisia korotuksia. Lopullinen hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle vuoden 2015 loppuun mennessä, jotta uusi lainsäädäntö tulisi voimaan EU:n direktiiveissä asetetussa määräajassa eli viimeistään huhtikuussa 2016. EU:n hankintadirektiivissä korostuu vahvasti laadullisten kriteerien huomioiminen edullisen hinnan sijaan, mikä antaa myös lähiruoalle parempia mahdollisuuksia menestyä hankintaprosesseissa.

Toimenpiteet

Hankintaosaamista lisäävien ja hankintakäytäntöjä kehittävien toimenpiteiden rahoitus ja toteutus. Tarjotaan hankintaprosesseissa mukanaoleville ohjeistusta ja neuvontaa sekä kehitetään työkaluja, kriteereitä ja ohjeistusta, jotka mahdollistavat kestävät hankinnat. Kannustetaan kuntia ja maakuntia kasvattamaan lähiruoan osuutta hankinnoissaan ja kannustetaan kuntia tekemään lähiruoan käytön edistämisestä päätökset, jotka kirjataan kunnan ja sille palveluja tuottavan ruokapalvelun strategioihin. Maakunta- ja kuntatasolla edistetään lähiruokaa mm. lisäämällä tuottajien ja hankkijoiden yhteistyötä ja vuoropuhelua sekä levittämällä parhaita käytäntöjä..

MMM on rahoittanut useita hankkeita, joissa on kehitetty hankintakäytäntöjä ja -osaamista. Savon koulutus- kuntayhtymän/EkoCentrian KeHa-hankkeessa³ kehitettiin pilottikuntien kanssa tuotekohtaisia hankintaprosesseja. Kehittämistyö sisälsi myös tuotteiden elinkaarilaskelmien mallintamista ja ympäristövaikutusten selvittämistä. Savon koulutuskuntayhtymän/EkoCentrian ja Suomen Kuntaliiton yhteishankkeessa laadittiin hankintavihkonen ja laajempi hankintaopas⁴, jossa on esimerkkejä hankintakriteereistä, prosessikuvauksia ja

³ <http://www.kestavathankinnat.fi>

⁴ <http://www.lahisopas.fi>

muuta hankintainformaatiota sekä lähiruoan hankinta-asiamiesmallinnus. Motiva Oy on laatinut ympäristöministeriön Kultu-rahoituksella ruoan ja ruokapalveluiden julkisiin hankintoihin ympäristökriteerit⁵.

Suomen Yrittäjät ry:llä on Varsinais-Suomesta alkunsa saanut hankinta-asiamiespalvelu, joka on tällä hetkellä saatavilla kahdeksassa maakunnassa. Hankintaneuvonta kattaa myös elintarvikkeet. Rahoitus toimintaan on tullut järjestön oman rahoituksen lisäksi muun muassa Euroopan aluekehitysrahastosta (EAKR) ja maakunnan kehittämisrahasta.

Alueilla on ollut useita hankkeita lähiruoan saamiseksi julkisiin hankintoihin: kuntakerroksia, lähiruokafoorumia ja muita kohtaamisten mahdollistamisia. Esimerkkejä näistä löytyy liitteestä 3. Myös useat kunnat ovat omatoimisesti lähteneet edistämään lähiruoan saamista omiin hankintoihinsa. Muun muassa Lohjalla on ollut käynnissä kunnan ja tuottajien välinen vuoropuhelu, ja Oulun kaupunki on järjestänyt kuntapäätäjilleen hankintaosaamiskoulutusta.

Useat kunnat ovat tehneet strategiset päätökset lisätä lähi- ja luomuruokaa erityisesti päiväkotilasten ruokailussa. (Kuva: EkoCentrian kuvapankki Copyright © Tero Takalo-Eskola)

⁵ <http://www.motivanhankintapalvelu.fi/tietopankki/ruokapalvelut/ymparistokriteerit.html>

Tavoite 4) parantaa alkutuotannon mahdollisuuksia

Toimenpide

Aloitetaan ”paikallinen tuotanto ja suoramyynä” -ohjelman valmistelu yhteistyössä tuottaja- ja neuvontajärjestöjen kanssa.

Toimenpide-ehdotuksen taustalla on EU:n maataloustuotteiden laatu politiikkaa koskeva uudistus, joka saatiin valmiiksi vuoden 2012 lopulla. Siihen liittyvään laatu järjestelmiä koskevaan, vuoden 2013 alusta voimaan tulleeseen asetukseen⁶ sisältyy määräys, jonka mukaisesti komission oli vuoden sisällä toimitettava Euroopan parlamentille ja neuvostolle selvitys mahdollisine lainsäädäntöehdotuksineen uuden paikallistuotantoa ja suoramyynä koskevan merkintäjärjestelmän perustamisesta. Merkintäjärjestelmän tavoitteena olisi ollut auttaa tuottajia pitämään tuotteitaan kaupan paikallisesti. Maatalouden erityiskomitea kuitenkin hylkäsi vuonna 2014 esityksen EU-laajuisesta vapaaehtoisesta ”oman tilan tuote” -laatu ilmaisuista eikä valmistelu EU-tasolla ole tämän jälkeen edennyt.

Lähi ruoan määrittelystä ja mahdollisista omista merkinnöistä on puhuttu jo useita vuosia. Lähi ruokaohjelmassa on paikallisuutta korostava määritelmä, mikä on linjassa kansallisen elintarvikelainsäädännön kanssa. Uusi maaseudun kehittämisohjelma korostaa paikallistuotannon ja -markkinoiden mahdollisuuksia, ja siinä lyhyet jakeluketjut määrittellään tarkoitavan yhtä välikättä jakelussa. Suomessa on alueellisia lähi ruoka-merkkejä, ja lisäksi mm. kaupan toimijat ovat olleet aktiivisia merkitsemään lähi ruokatuotteita valikoimissaan. Mikäli jotakin uutta, paikallistuotantoa korostavaa lähi ruokamerkkiä halutaan, sen tulee olla tuottajien ja lähi ruokayrittäjien itsensä rakentama ja hallinnoima ja heidän omista tarpeista lähtevä järjestelmä, jonka valvonta on myös järjestetty.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman rahoittamassa Aitojamakuja II -hankkeessa kerättiin vuosina 2013–2014 aitojamakuja.fi-internetsivuille⁷ elintarvike yritysten lisäksi myös suoramyynä harjoittavat tilat. Hankkeessa koostettiin maa- ja metsätalousministeriön, Eviran, elintarvikevalvojien ja -kehittäjien ja tuottajajärjestöjen yhteistyönä maataloille suoramyynätiopassarja, joka julkistettiin 16.9.2014. Osana Aitojamakuja II -hanketta järjestettiin syksyn 2014 ja talven 2015 aikana myös suoramyynätkoulutusta tuottaja- ja neuvontajärjestöjen sekä alueellisten elintarvikealan toimijoiden yhteistyönä. Tilaisuuksia oli kaikkiaan 19 eri puolilla Suomea ja niihin osallistui 430 henkilöä maatalayrityksistä, jalostavista elintarvike yrityksistä, aluehallintovirastosta ja kuntien terveystarvastoista.

⁶ Asetus (EU) N:o 1151/2012 maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden laatu järjestelmistä

⁷ <http://www.aitojamakuja.fi>

Toimenpide

Maatalouteen liittyvissä politiikkatoimissa tunnistetaan alkutuotannon tuotteiden ja niiden jalostuksen ja markkinoille saattamisen sekä lyhyiden jakeluketjujen mahdollisuudet ja tukijärjestelmin niitä tukevat investoinnit. Investointeja kannustavien tukijärjestelmien vaikuttavuutta parannetaan.

Vuonna 2014 valmistuneen, maa- ja metsätalousministeriön ja Maa- ja metsätaloustuottajien Keskusliiton (MTK) tilaaman, TNS Gallupin tekemän Maatilojen kehitysnäkymät 2014 -tutkimuksen⁸ mukaan maatiloilla on yhä suurempaa kiinnostusta lähiruoan tuotantoon, jatkojalostukseen ja myyntiin. Jopa 3 000 tilalla on halukkuutta toteuttaa pelkästään suoramyynni-investointeja. Lisäksi omien raaka-aineiden jatkojalostus ja niihin liittyvät investoinnit ovat edelleen nousussa.

Suoramyynni 2013 (jos myynyt jonnekin muualle kuin jalostavaan teollisuuteen tai toiselle maatilalle)	Tiloja KPL	% kotieläintiloista
Emolehmä	314	
Erikoistuneet lihanautatilat	98	
Lammas	547	
Maito	548	
Sika	103	
Kana	218	
YHTEENSÄ	1828	12 %

Suoramyynni 2020 (jos myyn jonnekin muualle kuin jalostavaan teollisuuteen tai toiselle maatilalle)	Tiloja KPL	% kotieläintiloista
Emolehmä	550	
Erikoistuneet lihanautatilat	172	
Lammas	611	
Maito	489	
Sika	104	
Kana	191	
YHTEENSÄ	2118	21 %

Suoramyynniaktiivisuus vuonna 2013 ja ennakoitu määrä vuoteen 2020. (Lähde: Maatilojen kehitysnäkymät - tutkimus/TNS Gallup)

Maatalouden investointeja tuetaan osana Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaa 2014–2020. Erillisenä tukikohteenä ovat muun muassa maataloustuotteiden myyntikunnostukseen liittyvät investoinnit. Kaikkiin investointeihin sovelletaan valintamenettelyä, ja valintakriteereissä huomioidaan muun muassa toimenpiteen liittyminen osaksi lähituotantoketjua.

⁸ http://www.gallupnet.fi/maatila/Maatilojen_kehitysnakymat_2020.pdf

Tavoite 5) tiivistää lähiruokasektorilla toimivien yhteistyötä

Toimenpide

Elintarvikealan kehittäminen ja lähiruoka tunnustetaan maakuntien kehittämisstrategioissa ja -ohjelmissa sekä ELY-keskusten alueellisissa kehittämisohjelmissa.

Lähiruoka on mukana kehittämisen painopistealueena jokaisessa ohjelmakautta 2014–2020 koskevassa maakunnan kehittämisstrategiassa ja -suunnitelmassa ja ELY-keskusten laatimissa alueellisissa kehittämisohjelmissa. Alueellisesta rahoituksesta on lähiruokasektorille mahdollista hakea yritys- ja kehittämistukia yhteensä satojen miljoonien eurojen arvosta.

Toimenpide

Alueilla on lähiruokaohjelman vastuuhenkilöitä, jotka toimivat kontaktina ohjelman ja alueellisen toiminnan välillä.

Suomessa toimi vuoden 2014 tammikuun loppuun asti valtakunnallinen elintarvikealan pk-yrittäjyyden kehittämiseen keskittynyt Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän alainen Ruoka-Suomi-teemaryhmä, jonka aluejäsenten kanssa sovittiin heidän toimimisestaan lähiruokaohjelman vastuuhenkilöinä ja sanansaattajina omilla alueillaan. Työ- ja elinkeinoministeriön lopetettua teemaryhmätoiminnan vastuuhenkilöverkostoksi muodostui aitojamakuja-alueverkosto, jossa oli osittain samoja henkilöitä kuin Ruoka-Suomi-teemaryhmässä. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän toimintamallin muuttuessa vuonna 2014 muodostettiin Maaseudun elinkeinot ja osaaminen -verkosto, jonka alaisuudessa toimii vapaamuotoinen Ruoka-Suomi-verkosto.

Toimenpide

Ohjelmakaudella 2014–2020 käynnistetään aluerahoituksella jokaiselle, noin maakuntaa vastaavalle, alueelle monivuotiset elintarvikealan ja lähiruokan kehittämiseen keskittävät koordinoitihankkeet, jotka kokoavat yhteen alueen toimijat ja hankkeet ja verkottavat ne muiden alueiden vastaaviin koordinaatiohankkeisiin sekä osallistuvat alan valtakunnallisiin kehittämistöimiin. Uudella ohjelmakaudella mahdollistetaan myös alueellista kehittämistoimintaa tukevien valtakunnallisten koordinaatiohankkeiden toteuttaminen.

Uuden ohjelmakauden käynnistyminen on viivästynyt ja toukokuussa 2015 ei alueellisten hankkeiden toiminta ole täysimääräisesti käynnistynyt. Alueilla on kuitenkin ollut aktiivista valmistelua myös alueellisista ja alueiden välisistä koordinaatiohankkeista. Valtakunnallinen lähiruokan koordinaatiohanke käynnistyy kesäkuussa 2015.

Tavoite 6) lisätä ruoan ja ruokaketjun toimijoiden arvostusta

Toimenpide

Lisätään kansalaisten arjen valmiuksia kotitalousasioissa muun muassa ruoan käsittely- ja valmistustaitoja edistävien neuvontajärjestöjen kuten maa- ja kotitalousnaiset, Suomen 4H-liitto ja Martat toiminnan kautta.

Neuvontajärjestöt ovat keskeisessä asemassa kansalaistoimijoiden tietotaidon lisäämisessä. Neuvontajärjestöjen valtionavut on viime vuosina onnistuttu säilyttämään kohtuullisella tasolla kehysleikkauksista huolimatta, mikä takaa neuvontatoiminnan jatkuvuuden. Maa- ja metsätalousministeriön ja neuvontajärjestöjen solmimiin tulossopimukseen on sisällytetty lähiruokaan liittyviä tavoitteita.

Vuosina 2012–2014 maa- ja metsätalousministeriö rahoitti useita erityisesti lasten ja nuorten ravitsemusta ja terveyttä koskevia hankkeita momenttien 30.20.46 ja 30.20.47 varoin⁹. Näiden momenttien hakujen yhtenä painoalueena on usein ollut tasapainoiseen ruokavalioon ja ruokakasvatukseen liittyvät hankkeet. Esimerkiksi vuoden 2013 hankehaun yhtenä painoalueena oli ”Nuoret ja ruokaketju”. Painoalueen tavoitteena oli lisätä nuorten tietämystä ruokaketjusta ja sen vaikutuksista työllisyyteen, huoltovarmuuteen, ympäristöön sekä ruoan terveellisyteen ja laatuun.

Esimerkkejä hankkeista

- Mikkelin ammattikorkeakoulu: Nuorten vuorovaikutuskeinoin arvostusta kouluruokailuun
- Ruokatieto Yhdistys ry: Vastuullisuus ruokaketjun kilpailuetuna -opintokokonaisuuden kehittämishanke 2012–2013
- Maa- ja kotitalousnaisten Keskus ry: Hevi-etsivä ja kasvisaarten arvoitus
- Leipätiedotus ry: Viljasta virtaa (Veikeä vilja – kiva kuitu; Hyvinvointia ja elinvoimaa – luonnollisesti leivällä!)
- Famoso Oy: Aikasoppa-lastenmusikaali
- Kauppapuutarhaliitto ry: Tankkaa iloa ja väriä – vihanneksia pienestä pitäen!
- Ruokatieto Yhdistys ry, Kotitalousopettajien Liitto ry, MTK ry: Ruokavisa ja ruokaketjun vastuullisuus – valtakunnallinen kehitys- ja viestintähanke 2012–2014
- Maa- ja kotitalousnaisten Keskus ry: Lapsiperheiden ruokahävikin vähentäminen
- Suomen 4H-liitto ry: Ruokakoulu–Matskolan
- Finlands svenska Marthaförbund rf: Marthas matkorg – matglädje för varje säsong

Vuosina 2015–2017 toteutettavista hankkeista saa lisätietoja Maaseutuviraston ruokaketjusivuilta¹⁰.

⁹ aiemmin: *markkinoinnin ja tuotannon kehittämisen momentti ja elintarvikeketjun kehittämismomentti*, yhdistetty vuoden 2014 alusta *kansallisen ruokaketjun kehittämisen momentiksi*, 30.20.47

¹⁰ http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/ruokaketju/hankkeet_2015_2017/Sivut/default.aspx

Ruokakoulu–Matskolan-hanke toi lapsia ja nuoria kokkaamaan myös Herkkujen Suomi -tapahtumaan vuonna 2013. (Kuva: Kirsi Viljanen)

Toimenpide

Edistetään ruokakasvatusta sisällyttämällä ruoka- ja ravitsemusnäkökulmaa varhaiskasvatukseen, peruskoulun ja lukion eri oppiaineisiin, opettajankoulutuksiin sekä toisen asteen ammatilliseen koulutukseen. Kohdennetaan käytettävissä olevia resursseja kotitalousopetukseen ja tuetaan sen valinnaisuutta.

Opetussuunnitelmien perusteiden muutoksen myötä kotitalous-oppiaine mahdollistuu valinnaisena aineena myös alakouluissa. Kunnat itse päättävät, ottavatko ne aineen omaan opetuspalettiinsa.

Maa- ja metsätalousministeriö rahoittamana on työstetty aineistoa ruokakasvatusteeman sisällyttämiseksi paikallisiin opetussuunnitelmiin, jotka tulevat käyttöön 1.8.2016. Aineisto löytyy Opetushallituksen edu.fi -palvelusta¹¹.

11

http://edu.fi/perusopetus/kotitalous/ops2016_kotitalouden_tukimateriaalit/sisaltoalueet/paikallinen_opetussuunnitelmaprosessi

Lähiiruokaohjelman viestintä ja muut vaikuttamisen keinot

Viestintä- ja vaikuttamistoiminta kotimaassa

Lähiiruokaohjelman toimeenpanon alussa laadittiin karkealla tasolla linjaukset ohjelman viestintäsuunnitelmaksi. Ohjelmalle suunniteltiin Lähiiruokaa – totta kai! -slogan ja ohjelman logo. Ohjelma-asiakirja taitettiin ja sen suomenkielisestä versiosta otettiin 2 200 kappaleen painos. Ohjelmalle tilattiin kaksi eriteemaista roll up'ia, postikortteja, esitteet ja kynät sekä ammattikuvaajalta ohjelmaviestinnän käyttöön valokuvia.

LÄHIRUOKA- OHJELMA

Maa- ja metsätalousministeriön internet-sivujen yhteyteen perustettiin oma alisivu¹², josta löytyy itse ohjelman lisäksi ohjelman tuloksena syntyneitä tutkimus-, opas- ym. materiaaleja sekä lähiiruoka-aiheeseen liittyviä linkkejä. Lähiiruokaohjelmalle avattiin omat Facebook-sivut¹³ ja lähiiruokakoordinaattori aloitti lähiiruoka-aiheisen bloggaamisen osoitteessa¹⁴. Blogissa on toukokuun 2015 loppuun mennessä julkaistu 50 lähiiruokakoordinaattorin kirjoitusta, joita on lukenut yli 11 000 henkilöä.

¹² <http://www.mmm.fi/lahiruoka>

¹³ <http://www.facebook.com/Lahiruokaohjelma>

¹⁴ <http://lahiruokaohjelma.blogspot.fi/>

Maa- ja metsätalousministeriön Lähiruokaohjelma järjesti yhdessä Luomuohjelman kanssa kolme tilaisuutta: tiedotustilaisuus ohjelmien hyväksymisestä valtioneuvoston tiedotustiloissa 16.5.2013, ohjelmien sisältöä esittelevä Lisää luomua! Lähiruokaa – totta kai! -miniseminaari sidosryhmille Helsingissä Ateneumissa 22.8.2013 ja ohjelmien tuloksia esittelevä seminaari Helsingin Messukeskuksessa 27.3.2015. Lisäksi Helsingissä Säätytalolla järjestettiin 10.6.2014 seminaari, jossa esiteltiin Lähiruokaohjelmasta rahoitettujen hankkeiden tuloksia.

Lähiruokaohjelma on ollut esillä maa- ja metsätalousministeriön osastoilla Oripään OKRA-maatalousnäyttelyssä vuosina 2012 ja 2014, Seinäjoen Farmari-messuilla vuonna 2013 ja Herkkujen Suomi-tapahtumissa 2012, 2013 ja 2014. Osastoilla on jaettu painettua lähiruokaohjelmaa, esitteitä, kortteja ja kyniä. Konseptiin ovat kuuluneet myös maa- ja metsätalousministeriön grillausnäytökset, joissa grillaajiksi on kutsuttu lähiruoan tuottajia, julkisuuden henkilöitä, poliitikkoja ja muita ruokaketjun vaikuttajia keskustelemaan ruokasektorin ajankohtaisista asioista. Näissä grillauksissa lähiruoka on ollut yksi kantavista teemoista. OKRA-maatalousnäyttelyssä oli MMM:n osaston omalla lavalla ja näyttelyn päälavalla myös lähiruokateemaisia alustuksia ja haastatteluja. Tilaisuuksissa tehtyjen mediahaastattelujen kautta lähiruokaohjelma ja -teema ovat saaneet runsaasti julkisuutta.

MMM:n lähiruoka- ja luomuaiheiset grillausnäytökset vetivät väkeä OKRA:ssa. (Kuva: MMM:n kuva-arkisto)

Ruotsalainen kirjailija ja toimittaja Mats-Eric Nilsson oli puhumassa vuoden 2012 Herkkujen Suomi - tapahtumassa lähiruokakoordinaattorin kutsumana. (Kuva: MMM:n kuva-arkisto)

Vuoden 2014 OKRA-maatalousnäyttelyssä ja Herkkujen Suomi -tapahtumassa toteutettiin kävijäkysely lähiruosta yhteistyössä Aitojamakuja II -hankkeen kanssa.

Lähirookaohjelma ja -teema ovat olleet vahvasti mukana maa- ja metsätalousministeriön eri sidosryhmät yhteen koonneella osastoilla Gastro-messuilla vuosina 2012 ja 2014.

Lähirookakoordinaattori oli suunnitteluryhmän puheenjohtajana mukana luomassa Suomen Messuille Helsingin Messukeskukseen uutta Lähirooka&Luomu -messukokonaisuutta, jotka ensimmäisen kerran järjestettiin vuonna 2013.

Messujen avajaisissa järjestettiin seminaari, jonka pääpuhujana oli ministeri *Jari Koskinen*. Messut ovat nyt vakiintuneet osaksi Suomen Messujen tarjontaa. Maa- ja metsätalousministeriöllä oli sidosryhmien kanssa yhteinen lähiruoka- ja luomuaiheinen osasto messuilla vuosina 2013 ja 2014, ja se järjesti myös haastatteluesityksiä niin omalla osastolla kuin messujen päälavalle. Vuonna 2015 MMM järjesti messujen yhteydessä lähiruoka- ja luomuhjelmien tuloksia tarkastelevan seminaarin.

Historian ensimmäiset Suomen Messujen Lähiruoka&Messut 2013 avasivat messujen suunnitteluryhmän puheenjohtajana toiminut lähiruokakoordinaattori Kirsi Viljanen ja Suomen Messujen silloinen toimitusjohtaja Christer Haglund. (Kuva: Kirsi Viljasen arkisto)

Osana Suomen Messujen Lähiruoka&Luomu -messuja perustettiin Vuoden Lähiruokateko -palkinto, jonka valitsijaraadin puheenjohtaja lähiruokakoordinaattori oli. Runsaasti julkisuutta saaneen kilpailun palkinnonsaajat ovat:

- Heikki Ahopelto, keittiömestari ja yrittäjä (2013)
- Kimmo Remes/LähiPuoti Remes, lähiruokatukku yrittäjä Oy (2014)
- Thomas Snellman, luomuviljelijä, REKO-mallin kehittäjä (2015)

Lähiruokakoordinaattori oli vuonna 2013 yhdessä maa- ja metsätalousministeriön ja MTK:n edustajien kanssa valitsemassa Suomen Messujen Vuoden InnoElma -palkinnon saajaa. Palkinnon innovatiivisesta lähiruokatuotteesta sai Saparokuja Oy laadukkaine sianlihatuotteineen.

Lähiruokaohjelma järjesti yhteistyössä Maaseutuverkoston ja Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän Maaseudun elinkeinot ja osaaminen -verkoston kanssa Lähiruoka ja matkailu -hanketreffejä eri puolilla Suomea, neljä tilaisuutta vuonna 2013 ja kaksi vuonna 2014. Tilaisuuksien tarkoitus oli verkottaa elintarvike- ja matkailualan toimijoita keskenään.

Europarlamentaarikko Sirpa Pietikäinen oli puhumassa maa- ja metsätalousministeriön osastolla Lähiruoka&Luomu -messuilla vuonna 2013. (Kuva: Kirsi Viljasen arkisto)

Lähiruoka ja luomu kiinnostivat messuosallistujia, kuva vuoden 2014 messuosastosta. (Kuva: Kirsi Viljanen)

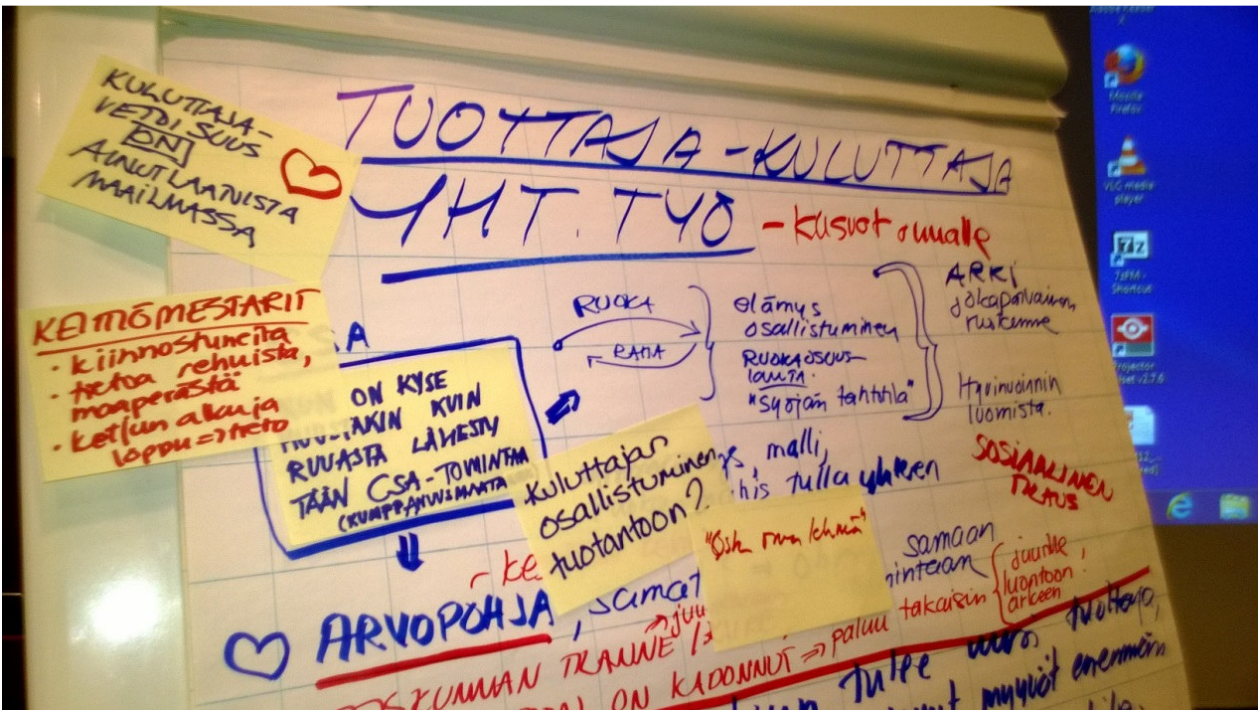
Lähirookaohjelma järjesti Gastro2014-messujen yhteydessä 21.3.2014 Paikallista ruokaa! -lähirookatreffit yhteistyössä Aitojamakuja II -hankkeen ja Ruoka-Suomi-verkoston kanssa. Tilaisuuden tarkoituksena oli lisätä elintarvikealan pienempien yritysten tunnettuutta HoReCa-sektorin ammattilaisten keskuudessa. Tilaisuuden tarkoituksena oli myös tuoda alan ammattilaisille, HoReCa-toimijoille ja julkisen ruokapalvelun edustajille tutuksi pienyritysten tuotteita ja antaa yrityksille mahdollisuuksia päästä edellä mainittujen toimijoiden asiakkaisiksi. Tilaisuuteen esitettiin avoin kutsu, ja paikalle saapui yli 20 yritystä ympäri Suomea. Ammattios-tajia oli paikalla noin sata.

Paikallista ruokaa! -lähirookatreffit vuonna 2014. (Kuva: Kirsi Viljanen)

Lähirookaohjelma ja MTK järjestivät vuonna 2014 Lähirooka&Luomu-messujen yhteydessä Ruokapiiritreffit, jotka kokosivat yli 50 aktiivista ruokapiiriläistä ympäri Suomea keskustelemaan ruokapiirejä koskettavista ajankohtaisista aiheista. Tilaisuuden tarkoituksena oli mahdollistaa eri puolella Suomea toimivien ruokapiiriläisten ja ruokapiirien kehittämistyössä mukana olevien kohtaaminen. Tilaisuus oli askel ruokapiirien yhteisen järjestön Pro Ruokapiirit ry:n perustamiseksi. Yhdistys aloitti toimintansa vuoden 2014 loppupuolella.

Vuosina 2012–2015 lähirookakoordinaattori on edellä mainittujen tilaisuuksien lisäksi ollut puhumassa 97 muiden järjestämässä tilaisuudessa niin Suomessa kuin muissakin maissa. Luku ei pidä sisällään kahdenkeskisiä neuvotteluja eri sidosryhmien edustajien kanssa; niitäkin on ollut useita kymmeniä. Edellä mainituista tilaisuuksista 17 kappaletta on ollut sellaisia, joiden pääteemana on ollut lähirooka ja julkiset hankinnat ja/tai pääkohderyhmänä ovat olleet erityisesti kuntien päättäjät ja hankintatoimesta ja ruokapalveluista vastaavat (liittyä erityisesti tavoitteen 3 saavuttamiseen).

Ruokapiiritreffiä työpajoissa rakennettiin mm. tuottaja-kuluttaja-yhteistyömalleja. (Kuvat: Kirsi Viljanen)

Poliittinen vaikuttaminen

Lähiuokateemaa esiteltiin yhdessä luomun kanssa hallituksen iltakoulussa 9.1.2013, jossa hyväksyttiin ohjelman sisältöä ohjaavat tavoitteet.

Lähiuokaohjelma oli mukana suunnittelemassa ja järjestämässä kahta Eduskunnassa järjestettyä Lähiuokapäivää. Vuonna 2013 päivään kuului avoin seminaari, jossa Lähiuokaohjelman koordinaattorin alustuksen lisäksi oli puheenvuoroja tuottajilta ja julkisista hankinnoista. Jokainen puolue esitti myös oman puheenvuoronsa. Seminaarin jälkeen päivään kuului Eduskunnan Lähetystöjen tilan tapahtuma eduskunnan henkilöstölle, johon oli koottu eri tuotantosektoreiden yrittäjiä esittelystäännein ja lähiuokaan liittyviä järjestöjä. Tapahtumassa oli lähes 500 kävijää. Tapahtumassa kansanedustajilla oli mahdollisuus käydä mm. yrittäjyyden haasteisiin ja lainsäädäntöön liittyviä keskusteluja yrittäjien kanssa.

Eduskunnan lähiuokapäivä vuonna 2013. (Kuvat: Kirsi Viljanen)

Vuonna 2014 Lähiuokapäivä järjestettiin Pikkuparlamentin tiloissa, jossa avoimen seminaarin lisäksi oli esittelystäännejä tuotejakeluineen. Vuoden 2014 tilaisuuden yhteydessä postitettiin kansanedustajille lähiuokakoordinaattorin vetoomus lähiuokateeman edistämisestä vaalikaudella 2015–2019.

Vuoden 2014 Lähirookapäivässä lähiruokaa oli kaikkien ostettavissa Arkadiankadun kulmaan parkkeeratusta Lähirookakauppa-autosta. Kumpanakin vuotena Lähirookapäivä näkyi myös Eduskunnan ruokapalveluissa. (Kuva: Henna Väyrynen / MMM)

Lähirookapäivä 2014 sai yllätysvieraan, kun EU:n maatalouskomissaari *Dacian Ciolos* poikkesi neuvottelujen lomassa delegaationsa kanssa Lähirookapäivän infopisteille. Lähirookakoordinaattori luovutti komissarille ja delegaation jäsenille suomalaista kauraleipää ja muita tervehdyksiä sisältävät kassit. Lisäksi komissaari sai pikakatsauksen Suomen politiikkaan ja käytännön kehittämistyöhön lähiruokasektorilla.

EU:n maatalouskomissaari Dacian Ciolos ja ruoka-alan toimijoita. (Kuva: Henna Väyrynen / MMM)

Lähirookaohjelma on ollut mukana Eduskunnan ruokaryhmän toiminnassa sen perustamisesta lähtien. Ruokaryhmä on ollut mukana järjestämässä edellä kuvattuja Eduskunnan Lähirookapäiviä. Ruokaryhmän keskeisinä työmuotoina ovat keskustelevien kokousten ja aktiivisen tiedonvaihdon lisäksi olleet Eduskunnan Kansalaisinfot, joita on lähirookateemassa järjestetty pari kappaletta.

Ruokakerho laati vetoomukset puolueryhmille ja -toimistoille lähirooan edistämisestä vuoden 2012 kuntavaaleissa. Kaikkiin kuntiin jaettiin vetoamus sekä kuntalaisaloitepohjat lähirookahankintojen edistämiseksi julkisissa elintarvikehankinnoissa. Ruokakerho julkaisi julkisen kannanoton kotitalousopetuksesta ja tiedotteen ruokaketjun vaikuttavuudesta. Lisäksi ruokaryhmällä oli kunnia tavata tasavallan presidentti *Sauli Niinistö* 8.6.2012. Tapaamisessa vedottiin, että presidentin tilaisuuksissa käytettäisiin lähirookaa ja suomalaisia raaka-aineita.

Lähirookaan liittyviä eduskunnan kirjallisia kysymyksiä on ollut vaalikaudella 2011–2015 kuusi. Niihin vastaamisen lisäksi on osallistuttu kolmeen eduskunnassa pidettyyn kuulemiseen tai muuhun tapaamiseen.

Ruokaryhmä tapaamassa tasavallan presidenttiä. (Kuva: Copyright © Tasavallan presidentin kanslia)

Viestintä- ja vaikuttamistoiminta ulkomailla

Lähirookaohjelma on saanut osakseen kiinnostusta myös muista maista. Lähiroukakoordinaattori toimi vuosina 2012–2014 Suomen toisena edustajana Pohjoismaisen ministerineuvoston NyNordiskMat II -ohjelman ohjausryhmässä. Ohjelman verkostolle toimitettiin useasti tietoa ohjelman sisällöstä ja toiminnasta. Ohjausryhmän jäsenet ovat kertoneet seuraavaa: Ahvenanmaalla on maakuntahallitukselle tehty aloite vastaavan lähirookaohjelman laatimiseksi; Ruotsissa kadehditaan sitä, miten Suomessa lähirookaohjelmassa on poliittisella tasolla otettu kantaa muun muassa julkisiin kestäviin elintarvikehankintoihin; Tanska on nostamassa lähirooan edistämistä luomun ja viennin rinnalle esimerkkinään Suomen ohjelma. NyNordiskMat -kokouksissa ja -verkostossa välitetyn tiedon lisäksi lähiroukakoordinaattori oli vuonna 2013 kutsuttuna asiantuntijana pohjoismaisessa seminaarissa Ruotsin Östersundissa kertomassa elintarvikealan pienempiin yrityksiin kohdistuvasta kehittämistoiminnasta ja lainsäädännöstä Suomessa. Lisäksi ohjelmaa on vuonna 2014 esitelty Grönlannissa silloiselle maatalousministerille sekä Itämeren ruokamatkailutoimijoille ja ministeriöiden ja järjestöjen edustajille. Ohjelma oli esillä myös Helsingissä 2014 ja Riikassa 2015 pidetyissä kokouksissa.

Lähiroukakoordinaattoria on myös haastateltu Norjan Stokkoyjalla NyNordiskMat -videokoosteita varten ja Kööpenhaminassa tanskalaiseen Politiken-lehteen. Lähirookaohjelmasta oli myös esitys Eduskunnassa pidetyssä pohjoismaisessa pienseminaarissa 2014.

Grönlannin silloinen maatalous-, kalastus- ja metsästyministeri Finn Karlsen tutustumassa NyNordiskMat -ohjausryhmäläisten jakamaan materiaaliin. (Kuva: Kirsi Viljasen arkisto)

Medianäkyvyys

Lähiuokakoordinaattori on ollut haastateltavana televisiossa MTV3-kanavan suorassa Huomenta Suomi -lähetyksessä ja TV1:n Kuningaskuluttaja-ohjelmassa. Lisäksi koordinaattoria on haastateltu seitsemään webcasting/YouTube-videoon ja yhdeksään radiolähetykseen.

Lähiuokakoordinaattori on antanut yhteensä 62 lehtihaastattelua, jotka on julkaistu sanoma- tai aikakauslehdissä. Eniten haastatteluja on ollut Maaseudun Tulevaisuus ja Helsingin Sanomat -sanomalehdissä, mutta myös mm. Kantrissa, Yhteishyvässä, Maaseudun Uusi Aika, Huvudtadsbladet ja Kylätoiminta -lehdissä. Alma-media on tehnyt useita haastatteluja, jotka on samansisältöisinä julkaistu maakunnallisissa päämedioissa. Haastattelujen lisäksi mediayhteistyöhön on kuulunut tausta-aineistojen kokoamista ja toimittamista TV:n, radion ja valtakunnallisen ja alueellisen lehdistön käyttöön.

Tilaisuuksista, joissa Lähiuokaohjelma on ollut esillä, on myös julkaistu runsaasti artikkeleita. Erityisesti näiden kautta on saavutettu alueiden toimijoita ja kuntatason päättäjiä. Myös maa- ja metsätalousministeriön Lähiuokaohjelmasta julkaisemat tiedotteet ovat saaneet hyvin mediajulkisuutta.

Lähiuokakoordinaattori on omissa nimissään kirjoittanut 50 blogitekstin lisäksi 45 artikkelia, joita on julkaistu niin valtakunnan kuin alue- ja paikallistason lehdissä. Osa artikkeleista on ollut maakunnallisiin lähiuokakirjoihin tai muihin julkaisuihin pyydettyjä asiantuntija-artikkeleita. Lisäksi Lähiuokaohjelmaa ovat omissa puheissaan tuoneet esiin mm. maa- ja metsätalousministeriön kansliapäällikkö *Jaana Husu-Kallio* ja osastopäälliköitä sekä ministereistä *Jyrki Katainen*, *Juha Koskinen*, *Petteri Orpo*, *Paula Risikko*, *Lenita Toivakka* ja *Henna Virkkunen*.

Groove FM lähetti lähiuoka-aiheisia haastatteluja suorana kevään 2015 Lähiuoka&Luomu-messuilta. (Kuva: Kirsi Viljasen arkisto)

Lähirookaohjelman budjetti ja ohjelmasta rahoitetut hankkeet

Hallitusohjelmaneuvotteluissa vuonna 2011 sovittiin vuotuisesta 1,57 miljoonan euron summasta lähirooka- ja luomuhelmien toteutukseen. Määrärahaa on käytetty erityisesti ruokaketjun kehittämistoiminnan hankeluun, jossa vuosina 2012 ja 2014 oli oma painopisteensä lähirooalle ja luomulle. Vuonna 2013 hakua ei järjestetty EU:n valtiontukiudistuksen vuoksi.

Vuoden 2012 haussa lähiroukahankkeisiin osoitettiin 667 115 euroa ja vuoden 2014 haussa 1 126 402 euroa. Vuoden 2012 hakua koskevat hankkeet toteutettiin vuoden 2013 alusta kesäkuun 2014 loppuun mennessä. Mavin hallinnoimassa vuoden 2014 haussa rahoitettiin vuosina 2015–2017 toteutettavia hankkeita. Lisäksi maa- ja metsätalousministeriö on toteuttanut ostopalveluina lähirookaan liittyviä hankintoja. Lisäksi määrärahaa on rahoitettu hankintoja, maksettu toiminnasta aiheutuvia julkaisu-, osallistumismaksu- ja matkakuluja ja muita toimintamenoja lähirookakoordinaattorin ja tiedottajan palkkakulujen lisäksi.

Hankkeiden ja hankintojen avulla on tuettu yritysten liiketoiminnallisia valmiuksia ja hankittu taustatietoa poliittisen päätöksenteon ja kehittämistoimenpiteiden taustaksi. Toteutetut hankkeet saivat kiitosta myös Lähirookaohjelman väliarvioinnissa. Listaukset rahoitetuista hankkeista ja hankinnoista ovat liitteessä 1.

Lähirookaohjelmavaroin rahoitetuissa hankkeissa laadittiin oppaita ja kerättiin tietoa erilaisista lähirooan vaikutuksista päätöksenteon tueksi. (Kuva: Kirsi Viljanen)

Lähirookaohjelman arviointi

Maa- ja metsätalousministeriö tilasi vuoden 2015 alussa Lähirookaohjelmasta ulkopuolisen laadullisen arvioinnin, jonka tekijäksi valittiin TK-Eval. Arviointi valmistui 19.5.2015. Arvioinnissa keskityttiin mm. ohjelman tunnettuuden ja merkityksen selvittämiseen, ohjelman tähänastiseen toteutukseen ja sen vaikutukseen lähirookateemassa tehtävään yhteistyöhön. Lisäksi arvioinnissa otettiin kantaa siihen, millä tavoin Lähirookaohjelman toteutusta tulisi kehittää tulevaisuudessa.

Lähirookaohjelman tavoitteiden todettiin olevan edelleenkin hyvin ajankohtaisia ja osuvia lähirookasektorin kehittämiseen eikä ohjelman sisältöön kaivattu muutoksia. Ohjelma on antanut lähirookasektorille selkeät tavoitteet, joita on pystytty jalkauttamaan maakuntiin. Ohjelman toiminnan suunnittelun todettiin olleen laajaa ja sidosryhmät ovat voineet vaikuttaa siihen. Ohjelma ja sen työmuodot ovat suhteellisen tunnettuja luokan ottamatta poliittista vaikuttamista ja kansainvälisille verkostoille suunnattua ohjelmasta tiedottamista.

Tavoitteista vahvimmin on edistytty lähirookasektorin yhteistyön tiivistämisessä ja ruoan ja ruokaketjun arvostuksen lisäämisessä. Ohjelman todettiin antaneen selkänöjää alueilla toteutetuille kehittämistoimenpiteille ja tärkeäksi nähtiin, että valtiolta on sitoutunut teeman kehittämiseen pitkäjänteisesti. Ohjelmasta rahoitettujen hankkeiden todettiin antaneen hyviä työkaluja kentän lähirookatoimintaan.

Arviointi osoitti, että ohjelmaan kirjattujen toimenpiteiden toteuttaminen on vauhdissa ja oikeilla raiteilla. Jatkossa työtä tulisi suunnata erityisesti alkutuotannon kannattavuuden parantamiseen ja suoramyynnin mahdollisuuksien kehittämiseen. Elintarvikelainsäädännön todettiin olevan pitkälti muutettu ohjelman tavoitteiden mukaisesti, mutta siinä nähdään edelleen tarvetta suurempiin joustoihin sekä yhä tehostetumpaan koulutukseen ja muuhun tiedottamiseen elintarvikelainsäädännön sisällöstä. Kuntapäätäjille ja muille elintarvikkeiden hankintaprosesseissa oleville tulisi jatkossakin suunnata tietoa ja opastusta lähirooan saamiseksi paremmin mukaan julkisiin keittiöihin. Ohjelman sidosryhmien tulisi kantaa myös vastuuta viestittää ohjelmasta omissa verkostoissaan.

Väliarviointi korosti, että lähirookaohjelmaa tarvitaan jatkossakin ja että sen jatkoa uudella hallituskaudella kannatetaan sidosryhmien keskuudessa vankasti.

Analyysi ohjelman tähänastisista tuloksista ja vaikuttavuudesta sekä lähiruokasektorin tulevaisuudesta

Lähiruokaohjelmaan kirjattujen toimenpiteiden toteuttamisesta voidaan todeta, että jo nyt täysimääräisesti ovat toteutuneet tavoitteen 1 toimenpiteet ja tavoitteen 5 toimenpiteistä lähiruoan mukaan ottamista eri strategia-asiakirjoihin ja alueellista vastuuhenkilöverkostoa koskevat toimenpiteet. Myös lähiruoan valtakunnallinen koordinaatiohanke on käynnistynyt ja alueellinen hanketoiminta on pääsemässä vauhtiin tauon jälkeen.

Tavoitetta 2 koskevat toimenpiteet on sinänsä toteutettu, mutta kuten ulkopuolinen väliarviointikin totesi, tulee lainsäädäntökysymyksiin ja koulutukseen kiinnittää edelleen huomiota. Tavoitteen 3 ja 6 mukaisia toimenpiteitä on toteutettu ja niiden toteuttamista jatketaan. Tavoitteen 4 mukainen paikallinen tuotanto ja suoramyynti -toimenpide ei toteutunut ohjelman mukaisena, mutta tavoitetta suoramyyntin edistämisestä on viety muuta kautta eteenpäin.

Kuten Lähiruokaohjelman väliarvioinnissa todettiin, on vaikea osoittaa, mikä rooli juuri Lähiruokaohjelmalla on ollut koko lähiruokasektorin muutokseen, ja mikä olisi tapahtunut muutenkin. Yhteenvedona voidaan kuitenkin todeta, että viime vuosina koko lähiruokasektori on vahvistunut. Lähiruokaa tuottavien mikro- ja pienyritysten määrä on noussut ja niiden tuotannon jalostusaste on kasvanut.

Suomeen on parin viime vuoden aikana tullut runsaasti uusia lähiruokamyymälöitä ympäri maata. Lisäksi uusia markkinointi- ja myyntikanavia (mukaan lukien verkkoratkaisut) ja ruokapiirejä syntyy koko ajan lisää. Ohjelman aikana on Suomessa käynnistynyt myös aivan uudenlainen tapa myydä tilatuotteita suoraan: REKO-renkaita oli vuoden 2014 alussa kaksi ja nyt jo yli 50, ja niissä välitettävien tuotteiden liikevaihto kasvaa koko ajan. Ohjelman toteuttamisaikana myös lähiruoan verkkokauppojen määrä on kasvanut huomasti.

Vähittäistavarakauppa on lisännyt lähiruokaa valikoimiinsa ja se nostaa lähiruokatuotteita mainonnassa hyvin esiin. Tekemistä kuitenkin riittää, jotta lähiruokatuotteita saataisiin lisää markkinoille. Lisäksi alkutuotannon ja lähiruokayritysten kannattavuuteen ja kilpailukykyyn tulee jatkuvasti kiinnittää huomiota. Yksi kynnyskysymys on jatkajien löytäminen ja yritysten hallittujen sukupolvenvaihdosten toteutuminen. Tämä on haaste kaikille suomalaisille yrityksille toimialasta riippumatta.

Useissa kunnissa lähiruoka on kirjattu osaksi niiden kunta- tai hankintastrategiaa, ja joissakin kunnissa on lähiruokahankinnoille asetettu oma tavoitetasonsa (esimerkiksi Kuusamo: 60 % hankinnoista lähiruokaa; Lohja: 10–20 % määrärahoista lähiruokahankintoihin). Kuntatalouden ollessa tiukka kunnat säästävät kaikkien menoistaan, myös ruokahankinnoista. Tämän vuoksi keskustelua lähiruoan aluetaloudellisista ja muista vaikutuksista on pidettävä jatkuvasti yllä.

Lähiruokaohjelma pääsi osallistumaan myös kiinnostavaan avaukseen lähiruokatuotannon huomioimisesta kaavoituksessa. Sipoon kunta on käynnistänyt Sibbesborgin kaupunginosan suunnittelun, jossa yhtenä kantavista teemoista suhdannekestävyyden turvaamiseksi on otettu lähiruoka. Suunnittelussa otetaan huomioon

lähiruokatuotanto niin yksittäisen rakennuksen, korttelin, torin/aukion, kaupunginosan, kaupungin kuin Turku–Pietari-akselin näkökulmista.

Lähiruoka on ollut koko ohjelman tähänastisen toteuttamisen ajan vahvasti esillä mediassa. Mediaseurannan mukaan lähiruosta kirjoitetaan lehtiin lähes päivittäin, ja artikkelit ovat lähes poikkeuksetta olleet positiivisia. Lähiruokaohjelman väliarviointi painotti viestinnän suhteen laajojen yleisömassojen tavoittamista ja muun muassa lähiruoka-artikkelien julkaisemista paikallislehdissä.

Lähiruoka on tullut entistä tutummaksi kuluttajille. Suomi syö 2014 -tutkimuksen mukaan lähiruoka tunnistetaan kaupassa nyt hieman aiempaa paremmin. Tieto tuottajasta ja tuotantotavasta on tärkeä, sillä se tekee kuluttajien mielestä lähiruosta houkuttelevaa. Asenteet lähiruokaa kohtaan ovat pysyneet melko lailla ennallaan vuoden 2012 jo korkeisiin lukuihin verrattuna. Suurin muutos on tapahtunut kuluttajien suhtautumisessa teollisesti tuotetun ruoan lähiruokaimagoon. Nyt jo kolmannes vastaajista kokee, että myös teollisesti tuotettu ruoka voi olla lähiruokaa. Vuonna 2012 näin koki viidennes vastaajista.

Useiden tutkimusten ja selvitysten mukaan lähiruoka on paikallista ruokaa tai enintään kotimaakunnan ruokaa, mutta kuitenkin alueen omista raaka-aineista tuotettua ruokaa. Lähiruokan laajempi määritelmä kotimaisesta ruoasta ei saa suomalaisten kannatusta. Näitä tuloksia tuki myös vuonna 2014 Lähiruokaohjelman ja Aitojamakuja II -hankkeen OKRA-maatalousnäyttelyssä ja Herkkujen Suomi -tapahtumassa tekemä kuluttajakysely.

Edellä mainitun tutkimuksen mukaan aiempaa hieman useampi ostaa lähiruokaa edes joskus. Erityisen innokkaita lähiruokan ostajia ovat naiset, varsinkin 35–44-vuotiaat. Lähiruokaa ostetaan ennen kaikkea tuoreuden vuoksi, mutta myös siksi, että halutaan tukea lähialueen työllisyyttä, taloutta ja tuottajia. Myös lähiruokan maukkauteen, laatuun ja puhtauteen luotetaan.

Lähiruokakiinnostuksen odotetaan myös jatkuvan. Esimerkiksi Yhdysvaltain kansallinen ravintolayhdistys kysyi vuonna 2014 noin 1 300 kokilta ja keittiömestarilta, mitkä juomat, ruuat, ruokakulttuurit ja ruuan teemat ovat kuumimpia trendejä ravintoloiden ruokalistoilta vuonna 2015 ja mitkä trendit ovat pinnalla kymmenen vuoden päästä. Vuoden 2015 ruokatrendien kymmenen kärkeen ylsivät muun muassa luonnolliset raaka-aineet ja mahdollisimman vähäinen ruuan prosessointi, lihan leikkaaminen uusin tavoin, kestävästi pyydytyt merenelävät, ruokajätteen minimointi ja maatilakohtaisesti brändätyt tuotteet. Kysyttäessä ruokamaailman trendejä pitkälle tulevaisuuteen alan ammattilaiset nostivat kärkeen ruoan kestävyys ympäristön kannalta, samoin lähiruokan, ravitsemuksen sekä etniset keittiöt ja maut.

MTT:n (nyk. LUKE) vuonna 2014 valmistuneen lähiruokan liiketoiminnallisia mahdollisuuksia selvittäneen FOREFOOD-hankkeen mukaan lähiruokalle avautuu uusia mahdollisuuksia erityisesti kuluttajien lähiruokamyönteisestä asenteesta: erilaiset konseptit ja erityisesti lyhyet ja läpinäkyvät ketjut kiinnostavat kuluttajia. Isojen asutuskeskusten lähellä on mahdollisuus tavoittaa suuriakin kuluttajamassoja, mikäli suoramyynti osataan markkinoida ja organisoida oikein. Lähiruokan mahdollisuuksia verkkokaupan kautta lisäävät erityisesti demografiset tekijät (nettisukupolvi kasvamassa lähiruokaa kuluttavaan ikään). Lisäksi verkossa on tilaa

uusille palvelukokonaisuuksille ja uusille asiakkaille (esimerkiksi ravintolat, yritykset jne.), sillä vielä nykyään lähiruoan verkkokauppa on suunnattu vahvasti yksittäisille kuluttajille. Tutkimus nosti esiin myös ravintolat, joita on vasta osittain hyödynnetty mahdollisina lähiruoan markkinoijina.

Lähiuokaohjelman jatko on kirjattu uuteen pääministeri Sipilän hallitusohjelmaan.

Lisätietoja Lähiuokaohjelmasta

www.mmm.fi/lahiruoka

www.facebook.com/Lahiruokaohjelma

<http://lahiruokaohjelma.blogspot.fi/>

Elintarvikealan yrityksiä ja suoramyyntitiloja:

www.aitojamakuja.fi

Liite 1. Lähiruokaohjelmavaroain toteutetut hankkeet ja hankinnat

Vuosien 2013–2014 hankkeet

Lähiruoan taloudelliset vaikutukset ja käytön edistäminen julkisissa ammattikeittiöissä

Toteuttaja: Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Hankeraportti: <http://www.helsinki.fi/ruralia/julkaisut/pdf/Raportteja118.pdf>

LähiSopu – Sopiminen ja sopimukset lähiruokaverkostoissa

Toteuttaja: Lappeenrannan teknillinen yo, Teknillistaloudellinen tdk, Toimitusketjun johtamisen laboratorio
Lähiruokatoimijan sopimusopas:

http://www.lut.fi/c/document_library/get_file?groupId=10633&uuid=21194040-f8fb-4c99-a936-e75757f951ef

Lähiruokaliiketoiminta vuonna 2025

Toteuttajat: MTT, Helsingin yliopiston käyttäytymistieteellinen tdk, Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskus; Aalto yliopiston kauppakorkeakoulun pienyrityskeskus

Tutkimusjulkaisu: <http://jukuri.mtt.fi/bitstream/handle/10024/484470/mtrraportti154.pdf>

Työkirja lähiruokayrittäjille: <http://jukuri.mtt.fi/handle/10024/482896>

Lähiruoan ekologisten vaikutusten selvitys

Toteuttajat: Turun yliopisto/Brahea, MTT, JAMK, HAMK

Tutkimusjulkaisu: <http://jukuri.mtt.fi/bitstream/handle/10024/484465/mtrraportti145.pdf>

Ekologisten vaikutusten argumentointitietopankki:

<http://www.utu.fi/fi/yksikot/braheadevelopment/palvelut/osaamisalueet/elintarvikeala/Sivut/lahiruoan-ekologia.aspx>

Lähiruokaa ammattikeittiöihin

Toteuttajat: Savon koulutuskuntayhtymä/EkoCentria ja Suomen Kuntaliitto

http://www.ekocentria.fi/resources/public/Ohjeita_lahiruoan_hankintaan_korjattu2.pdf

http://www.ekocentria.fi/resources/public/Hankintavihkonen%202014_SWE.pdf

<http://www.ekocentria.fi/resources/public/Lahis-opas%202014.pdf>

<http://www.ekocentria.fi/resources/public/Lahis-opas%20SWE%202014.pdf>

Marthas matkorg – matglädje för varje säsong

Toteuttaja: Finlands svenska Marthaförbund rf

<http://martha.fi/svenska/start/recept/matkorgen/>

Vuosien 2015–2017 hankkeet (Mavi hallinnoi)

Lyhyet läheiset ketjut – lähiruoka ja sosiaalinen pääoma

Toteuttaja: Turun yliopisto, Brahea-keskus

<http://www.utu.fi/fi/yksikot/braheadevelopment/palvelut/osaamisalueet/elintarvikeala/Sivut/lyhyet-laheiset-ketjut.aspx>

LÄHI-INNO – Räätelöimällä ammattikeittiöihin

Toteuttaja: Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

[https://tuhat.halvi.helsinki.fi/portal/fi/projects/lahiinno--raataloei\(ab47f362-6f17-4860-930e-5c5993ac3907\).html](https://tuhat.halvi.helsinki.fi/portal/fi/projects/lahiinno--raataloei(ab47f362-6f17-4860-930e-5c5993ac3907).html)

NYT – Tuotekehitystä ja hankintaosaamista

Toteuttaja: Savon koulutuskuntayhtymä

http://www.sakky.fi/fi/Kuntayhtyma/hankkeet/Kaynnissa_olevat_hankkeet/Sivut/NYT-%E2%80%93-Tuotekehityst%C3%A4-ja-hankintaosaamista-.aspx

Paikallisen ruoan tulevaisuuskuvat ja yhteiskunnalliset vaikutukset

Toteuttaja: Turun yliopisto, Tulevaisuuden tutkimuskeskus

kts. esim: <https://www2.uef.fi/fi/ki/tutkimus-ja-hankkeet#Katja>

Paikallisruoan arvoketjua kehittämässä - Lähiruoan arvoketjuosien toimivuuden esittäminen HoReCa-tukkukaupan kanssa ja lähiruoan tunnettuuden lisääminen

Toteuttaja: Turun yliopisto, Brahea-keskus

<http://www.utu.fi/fi/yksikot/braheadevelopment/palvelut/osaamisalueet/elintarvikeala/Sivut/paikallisruoan-arvoketjua-kehittamassa.aspx>

Suomen RUOKA&MATKAILU-strategian jalkauttaminen

Toteuttaja: Haaga-Helia amk

<http://www.ruokajamatkailu.fi>

Maa- ja metsätalousministeriön lähiruokaan liittyvät hankinnat

Elintarvikealan pk-yritysten toimintaympäristötutkimus 2013

Toteuttaja: Jyväskylän amk

http://www.mmm.fi/attachments/lahiruoka/6KyIjyXXz/MMM_Toimintaymparisto-raportti-fi.PDF

Suomen ensimmäinen ruokamatkailustrategia

Toteuttaja: Haaga-Helia amk

www.ruokajamatkailu.fi

Riistalihan koulutusmateriaali (valmistuu kesällä 2015)

Toteuttaja: Suomen metsästäjien keskusliitto

Ruoka-Suomi-tiedotelehti vuosina 2014 ja 2015

Toteuttaja: Turun yliopisto, Brahea-keskus

www.ruokasuomi.fi

Maatilojen kehitysnäkymät 2014 -tutkimuksen lähiruokaosio

Lähiruokaohjelman ulkopuolinen laadullinen arviointi

Toteuttaja: TK-EVAL

www.mmm.fi/lahiruoka

Liite 2. Esimerkkejä alueellisista lähiruokaa ja matkailua yhdistävistä toimenpiteistä

Etelä-Pohjanmaalla on matkailun kehittämisstrategia vuosille 2013–2017¹⁵. Strategiassa kulttuuri ja matkailu nähdään läpileikkaavina teemoina. Painopisteinä ovat paikallisen kulttuurin ja ruoan yhdistäminen matkailuun sekä tuotteistuksessa että markkinoinnissa, ruoan nostaminen keskeiseksi osaksi matkailuelämystä sekä maakunnan megatapahtumien ateriapalvelujen kehittäminen lähiruoka- ja ateriaelämyspohjalta.

Ruokamatkailuun liittyen on rahoitettu esimerkiksi hankkeita Särvintä pöytään, Kapustat Kaakkoon, Löydä läheltä, Kaakkois-Suomen Vire, Makumatkalla Kaakkois-Suomessa sekä Loving Local Values. Ruokamatkailussa on huomioitu kotimaisten matkailijoiden lisäksi erityisesti venäläiset matkailijat. Varsinkin itä- ja kaakkois-suomalaisten yrittäjien kielitaitoa ja asennetta palvella venäläisiä matkailijoita on edistetty monissa hankkeissa. Kaakkois-Suomessa järjestettiin syksyllä 2013 myös ruokamatkailuun liittyen Innovaatioleiri teemalla ”Rajan läheisyys”.

Kainuun Maa- ja kotitalousnaisten hankkeessa laadittiin toteutettavuusselvitys ruokamatkailua ja elintarviketuotantoa koskevan toimintamallin siirtämisedellytyksistä Kainuuseen pohjana Ruotsin Jämtlannin Gastur-malli matkailun ja elintarvikealan yhdistämisestä. Sen jatkoksi toteutettiin ruokamatkailun pilottikoulutus, jossa ydinajatuksena oli linkittää paikallinen ruoantuotanto, ruokapalvelut ja elintarvikejalostus osaksi paikallisia matkailun ohjelmalveluita.

Pohjois-Karjalassa toimii Karelia a’la carte -ruokamatkailuverkosto, jota koskeva kehittämishanke toteutettiin vuosina 2008–2011.

ProAgrian Pohjoissavolaiset maut matkalla kansainvälisyyteen -hanke (2013–2014) toi lähi- ja luomuruoan lähemmäksi kuluttajia ja lisäsi paikallisen ruoan arvostusta. Hankkeella parannettiin tuottajien, elintarvikeryrittäjien, kaupan, ravintoloiden ja ruokapalveluyrittäjien yhteistyötä. Samoin edistettiin lähiruoan saatavuutta markettien hyllyille ja ravintoloiden lautasille sekä parannettiin lähiruoan logistiikkaketjuja. Hankkeella markkinoitiin visio valtakunnallisesta ja kansainvälisestä ruokamaakunnasta elintarvike- ja matkailuyrittäjille sekä luovien alojen yrittäjille. Hankkeessa tehtiin myös selvitystyö yritysten kansainvälistymis- ja kasvuhaluudesta. Hanke teki yhteistyötä valtakunnallisen Aitoja makuja -hankkeen ja Ruoka-Suomi-teemaryhmän kanssa sekä viestitti Pohjois-Savon ruokatoimijoiden tapahtumista ja toimenpiteistä ja koordinoi alueella tapahtuvaa yhteistyötä ja lähiruoan edistämistä.

Satakunnan Ammattikorkeakoulun maaseutumatkailun koordinoitihankkeen (2013–2014) tuotekehitystyön tuloksena on syntynyt 21 uutta matkailutuotetta, joissa on mukana maaseudun ruokapalvelujen tuottajia. Hankkeen loppuraportissa todetaan, että Satakunnan ollessa yksi Suomen vahvimpia ruokamaakuntia,

¹⁵ http://www.seamk.fi/matko/tutkimukset/Matkailustrategia%202013-2017_nettiin.pdf

voidaan yhteistyöllä luoda mahdollisuuksia uusien liiketoiminta-alueiden kehittymiselle maakunnassa. Satakuntalaisten ruokatuotteiden aitous ja maaseudun omaperäisyys ovat tekijöitä, joiden varaan voi luoda maakunnallista ruokamatkailukonseptia. Maaseudun lähiruokatuottajien anneista on mahdollista rakentaa matkailijoille nautinnollisia ruokahetkiä. Ruokaan liittyvät tarinat kiehtovat ihmisiä ja elävöittävät Satakuntaa matkailukohteena. Ruokateema tulee Satakunnassa olemaan jatkossa Suomen matkailustrategian mukaisesti kiinteänä osana matkailualan strategisessa kehittämisessä.

Ruokamatkailuun on kiinnitetty paljon huomiota Varsinais-Suomen maaseutuohjelmasta rahoitetuissa matkailuhankkeissa, joissa merkittävänä toteuttajana on ollut ProAgria Länsi-Suomi. Ruokamatkailu on äskettäin nostettu painopistealueeksi myös koko Varsinais-Suomen matkailustrategiassa.

Liite 3. Hankintaosaamiseen ja lähiruoan mahdollisuuksien lisäämiseen julkisissa hankinnoissa liittyviä hankkeita ja kuntaesimerkkejä

Politiikkadialogi paikallisten hankintojen edistäjänä -hankkeen (2010–2013) tavoitteena oli saattaa Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kuntapäätäjät ottamaan vastuuta ja pohtimaan julkisia ruokahankintoja uusista näkökulmista. Hankkeen tavoitteena oli myös auttaa luomaan kunnissa uudenlaisia, maakunnan paikallista kehitystä edistäviä käytäntöjä asiantuntija-avusteisen vuoropuhelun eli niin sanotun politiikkadialogin keinoin.

Maaseuturahaston kautta rahoitetun Parasta pöytään Pirkanmaalta -hankkeen osana toteutettiin Lähiruokaa julkisiin keittiöihin -osaprojekti. Projektin käytännön toteutukseen ottivat osaa kaksi pirkanmaalaisista kuntaa ja niiden elintarvikehankinnoista vastaavat henkilöt. Lisäksi hanke järjesti useita aiheeseen liittyviä tilaisuuksia, joiden tarkoituksena oli lisätä toimijoiden yhteistyötä sekä tietoutta hankintakäytännöistä.

Keski-Suomen yrittäjillä on hankinta-asiamiespalvelu, joka auttaa Keski-Suomen alueella yrittäjiä julkisiin hankintoihin ja kilpailutuksiin liittyvissä asioissa keskittyen erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten mahdollisuuksiin. Pirkanmaan liitolla on EAKR-rahoitteinen hankinta-asiamieshanke, joka yhdistää alueen yrityksiä ja hankintayksiköitä. Hankinta-asiamies antaa neuvontaa muun muassa kunnille hankintatoimen kehittämiseksi ja järjestää tilaisuuksia, joissa kuntien hankintatoimet esittelevät tulevia hankintojaan. Esimerkiksi koulutoimen ruokahankinnat on mahdollinen neuvonnan kohde. Vastaavia hankinta-asiamiespalveluja on saatavilla Etelä-Savossa, Helsingissä, Kainuussa, Kanta-Hämeessä, Pohjois-Pohjanmaalla, Uudellamaalla ja Varsinais-Suomessa.

Vuoden 2014 loppupuolella käynnistyneessä Ruokaketjun alueellinen verkostomalli -hankkeessa luodaan Oulun Eteläisen alueelle lähiruokaverkoston rakentamisen toimintamalli, jota voidaan soveltaa kaikkialla Suomessa. Syksyllä 2014 käynnistyneessä Luonnonvarakeskuksen hankkeessa tutkitaan erityisesti Jokilaaksojen koulutuskuntayhtymän ruokapalveluita. Tähän mennessä lähiruoan tarvetta ja kysyntää on selvitetty keittiöille tehtyjen kyselyiden ja haastattelujen avulla sekä opiskelijoille ja henkilökunnalle suunnatun kyselyn avulla.

Seinäjoen kaupunki on käynnistänyt vuosina 2015–2016 toteutettavan Seinäjoen kaupungin elintarvikehankintaverkoston kehittäminen -hankkeen. Hankkeen tavoitteena on kehittää Seinäjoen kaupungin elintarvikehankintaverkostoa luoden uutta hankinta- ja toimintamallia, joka parantaa elintarvikealan pk-yritysten mahdollisuuksia menestyä julkisissa ja isoissa hankinnoissa. Uudistamalla elintarvikehankintojen logistiikka- ja toimitusketjua voidaan saada laajaa hyötyä niin hankintaorganisaatiolle kuin hankintojen kohteena olevilla yrityksillä. Hankkeen kautta julkaistavat uudet kunnallisen hankintaorganisaation tarpeet voivat synnyttää uutta liiketoimintaa, tai laajentaa ja kehittää olemassa olevien yritysten palveluja sekä toiminta-aluetta jopa kansainvälisille markkinoille asti. Seinäjoen kaupungin hankintaorganisaation sekä

yksityisen alan toimijoiden tieto, tuntemus ja kokemukset tulevat olemaan hankkeessa merkittävässä roolissa. Uudella toimintamallilla lisätään toimitusketjun tehokkuutta, jonka tuloksena logistiikasta aiheutuvat päästöt sekä kustannukset pienenevät, toimintojen keskittymisestä johtuen energiatehokkuus paranee ja logistiikasta aiheutuva hiilijalanjälki pienenee. Hankkeen avulla kaupunki pystyy hyödyntämään monipuolisemmin niin elintarvike- kuin muidenkin toimialojen palveluja. Tulokset hyödynnetään Seinäjoen kaupungin hankintatoimessa ja annetaan myös muiden kaupunkien käyttöön.

Tammelan kunnan strategisena tavoitteena on käyttää lähiruokaa päiväkotien ja koulujen ruokailussa. Lähellä viljeltyä ja tuotettua ruokaa kuten perunat ja leipä käytetään päivittäin. Lähiruokapäiviä päiväkotien ja koulujen ruokalistalta löytyy joka viikko. Lähiruokapäivä on merkitty ruokalistaan tammenlehti tunnukseksi.

Vaalan kunnan ruokahuollossa käytetään mahdollisimman paljon lähialueelta hankittuja raaka-aineita ja ruokaa. Myös luomun osuutta ollaan kasvattamassa. Ajatus lähiruuan käytöstä on kirjattu Vaalan kunnan strategiaan ja se näkyy myös käytännössä. Ruokalistalla suunnittelulla on ensiarvoinen merkitys, joten Vaalassa ruokalista on kuuden viikon kiertävä lista, joka vaihtuu puolen vuoden välein. Peruna on listalla mukana joka päivä, pois lukien puuropäivät. Ruokalistalla on viikoittain Oulujärvestä pyydettyä kalaa, kokolihaa, jauhelihaa, broileria ja kasvisruokaa. Ruokalistalla otetaan huomioon myös sesonkiluontoiset tuotteet, paikallisia vihanneksia, juureksia, marjoja, sieniä ja kalaa (hauki, made, muikku, särki). Tuotteiden jäljitettävyyttä voidaan näin toteuttaa.

Lähiruuan käytön edistämisestä kuntaruokailussa on tehty aloitteita esimerkiksi Iissä, Imatralla, Inkoossa, Jalasjärvellä, Kangasalalla, Kankaanpäässä, Keiteleessä, Kemiössä, Kontiolahdella, Kärkölässä, Laukaassa, Lempäälässä, Leppävirralla, Lohjalla, Multialla, Muuramessa, Mäntsälässä, Naantalissa, Nurmijärvellä, Orimattilassa, Oulussa, Pyhäjärvellä, Pöytyällä, Sotkamossa, Tuusulassa, Rautavaaralla, Ruokolahdella, Salossa, Sastamalassa, Sauvossa, Sipoossa, Vantaalla, Vihdissä, Viitasaarella ja Ylivieskassa. Lisäksi Pirkanmaan alueen seitsemää kuntaa koskien asiasta oli käynnissä internet-pohjainen adressi.

Lisätietoja lähiruokaan liittyvistä valtuustoaloitteista ja kuntaesimerkeistä löytyy esimerkiksi www.lahisopas.fi.